

sinen stadig oftere en mann med kamera inn i disse hemmelighetens lokaler. Disseksjonen kunne tjene som overgangsrite nettopp fordi den var obligatorisk og forbeholdt den lukkede offentligheten som den medisinske verdenen utgjorde.

Vi har å gjøre med en praktbok hvor man dokumenterer den lite kjente sjangeren *disseksjonsfotografiet*, gjennom 138 reproduksjoner av fotografier fra årene 1880–1930, hovedsakelig fra USA. Det eldste bildet er fra 1844, fra fotografiets barndom. Det nyeste er fra 1953. Disseksjonsfotografiet fremstår gjennom disse bildene som en distinkt sjanger. Bildene er arrangerte, skjønt de springer ut av en undervisningssituasjon – de viser medisinstudenter avbildet i disseksjonssalen, eller i noen tilfeller er studenter og rekvisitter flyttet utendørs. Det er altså snakk om fotografier av medisinstudenter, tatt som minne fra studietiden, der en særegen rekvisitt alltid inngår: et eller flere lik eller skjeletter. Ifølge utgiverne er dette ikke en uvanlig kuriositet, men muligens den vanligste måten for amerikanske medisinstudenter å la seg avbilde i denne perioden. Noen fotografier er regelrette kullbilder, med oppimot et hundretalls avbildede personer rundt et lik. Noen bilder viser store mengder lik, lagt ut på arbeidsbord, klare til tjeneste. Andre bilder, de fleste, viser en eller flere studenter midt i arbeidet med en disseksjon. Her er bilder med en ubehagelig politisk undertone, ved at rase- og kjønns hierarkiene i samtiden er diskret til stede; de dissekerende er alltid en kjønns- og rasehomogen gruppe, men «den andre» kan være til stede i skikkelsen til et kvinnelig lik eller en svart vaktmester. Og her dokumenterer man hvordan disse til dels makabre fotografiene fikk en distribusjon i relativt lukkede kretsløp: Noen bilder fant etter hvert veien til familiealbum, andre ble sirkulert bredere som visittkort og postkort.

En egen avdeling i boken, *Dark humor*, gjengir fotografier som bevitner en ironisk distanse til selve sjangeren. Dette er kanskje den delen som gjør sterkest inntrykk. De døde er her kledd opp eller stilt opp i livaktige positurer – piperøykende, kortspilende. Et par bilder viser en sovende person omgitt av oppreiste lik, formodentlig i ferd med å starte en disseksjon; på ett av dem har bordet studenten ligger på, påskriften «A student's dream». Manglende respekt for de døde, galgenhumor for å løse opp en ubekvem situasjon – kanskje, men også en måte å uttrykke identitet. Disse bildene står i dialog med kunsthistoriske motiver, som de behandler med en leken burlesk humor, som kanskje ikke er i alles smak. Men også denne humoren sier noe om disse fotografiernes funksjon. Som utgiverne minner oss om: Humor har sjelden bare én funksjon.

Fotografiene er hentet fra en samling som befinner seg i Dittrick Medical Museum i Cleveland, Ohio. Medisinhistorikeren John Harley Warner har skrevet en introduksjons-

artikkel som setter fotografiene inn i en historisk ramme, og kuratoren James M. Edmonson har skrevet et etterord om omstendigheter rundt denne svært spesielle samlingen fotografier. Begge tekstene gir interessante tilleggsdimensjoner som hjelper oss å se bildene. Men først og fremst er dette en forbløffende bok av «coffee table»-format. Den fortjener å ligge på mange kaffebord. Men kanskje ikke på venteværelset.

Svein Atle Skålevåg

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap
Universitetet i Bergen

Litteratur

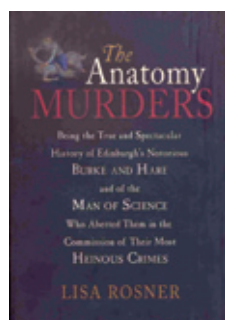
1. Stueland E. Gjennom kjøttet. Oslo: Oktober, 2009.

Forbudt anatomi

Lisa Rosner

The anatomy murders

Being the true and spectacular history of Edinburgh's notorious Burke and Hare and of the man of science who abetted them in the commission of their most heinous crimes. 328 s, ill. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2009. Pris USD 30 ISBN 978-0-8122-4191-4

Gjennom århundrene har anatomi-faget vært forbundet med kontroverser. Tro og viten har stått steilt overfor hverandre. De første offentlige disseksjonene som fant sted på 1400-tallet, skjedde med Kir-

kens misbilligelse, og å titulere seg som anatom den gangen, kunne derfor være risikabelt. Først i løpet av det 17. århundre ble disseksjonsundervisning gradvis akseptert. I Norge begynte man rundt 1740 med anatomiundervisning for barberkirurger og jordmødre. De som ville bli leger, måtte fortsatt hente sin lærdom i København, men her, som andre steder, gjorde man bruk av samfunnets rettsløse: de som døde i fengslene, eller de som ble henrettet. Behovet var stort, for opplæringen gjaldt ikke bare medisinstudenter, men også kirurger som frem til siste halvdel av 1800-tallet opererte uten noen form for narkose, og som derfor måtte trene på lik for å dyktiggjøre seg i raske inngrep for å begrense smerten. Først med kriminalloven av 1842 ble slik tilgang på disseksjonsmateriale regulert.

I Storbritannia var problemet tilsvarende, og mange steder ble det betalt godt for mottak av lik til anatomiundervisningen, uten at det ble stilt nærgående spørsmål om hvor materialet egentlig kom fra. I stedet for

å påta seg den skitne og slitsomme jobben med å grave opp de døde fra kirkegårdene (som faktisk ikke var uttrykkelig forbudt), var det nemlig noen som valgte å skaffe seg salgsobjekter på en annen og mer lettvinnt måte, ved simpelthen å myrde folk.

For en tid siden ble det skrevet en liten artikkel i Tidsskriftet under ovenstående tittel (1), en i medisinhistorisk sammenheng utrolig historie om disseksjonsmateriale som ble fremskaffet ved hjelp av de to irskfødte seriemorderne William Burke og William Hare. De klarte i løpet av ett år å ta livet av minst 16 mennesker som de solgte til den profilerte Edinburgh-anatomen Robert Knox (1793–1862) for en stykkpris på opptil 10 engelske pund. Da de to herrene til sist ble avslørt og arrestert, greide William Hare å bli benådet ved å angi sin kompanjong. Burke ble dømt og hengt 28. januar 1829. Dr. Knox, som neppe var helt uvitende om hva som hadde foregått, ble merkelig nok ikke tiltalt, men han ble frosset ut av det gode selskap og flyttet til England, hvor han fikk en underordnet stilling ved et London-hospital.

Nå er Burke & Hares biografi, eller rettere sagt boken om deres misgjerninger, kommet. Den er skrevet av en amerikansk historiker som, ved å gjennomgå dokumentene fra rettsaken mot dem i 1828–29, har gitt leserne hittil ukjente detaljer fra dette groteske kapitlet i anatomiens historie. Forfatteren gjennomgår hele prosessen, skritt for skritt, kanskje en smule for detaljert noen ganger, men så godt skrevet at man lett glemmer at dette ikke er en spennende kriminalroman, men en historie fra virkeligheten.

Boken er illustrert og dertil forsynt med et detaljert noteapparat, en fylldig bibliografi samt indeks. Den anbefales til kolleger og andre, som et vitnesbyrd over et mørkt kapittel i medisins historie.

Per Holck

Anatomisk avdeling
Institutt for medisinske basalfag
Universitetet i Oslo

Litteratur

1. Holck P. Forbudt anatomi. Tidsskr Nor Lægeforen 2004; 124: 3242–4.